

STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN

Statsvetenskapliga institutionen

Ann-Kristin Kölln

Professor

ann-kristin.kolln@gu.se

Jana Schwenk

Postdoktor

jana.schwenk@gu.se

Justitiedepartementet

Ju2025/01117

Remiss gällande betänkandet Ökad insyn i politiska processer (SOU 2025:52)

Göteborgs universitets statsvetenskapliga institution har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter på rubricerad remiss. Vi lämnar här sina synpunkter på betänkandets förslag (hädanefter kallad kommitté).

Sammanfattning

Vi välkomnar kommitténs förslag av ökad insyn i politiska processer. Rådande lagstiftningen för insyn i finansieringen av politiska partier och lobbying i politiska processer är inte tillräcklig för att säkerställa (1) transparens i hur politiska processer eller aktörer finansieras och (2) en oförmedlad, dvs fritt från oönskad påverkan, relation mellan medborgarna och partier. Sådana brister har negativa effekter för tilliten till de politiska beslutsprocesserna och för politisk representation. Med kommitténs förslag skulle situationen förbättras avsevärt.

Vi tillstyrker utredningens förslag om ändringarna i insynslagen, men ser också behov av ändringar.

Kommittén föreslår att ta bort beloppsgränsen för förbudet mot anonyma bidrag och att skärpa regleringen om att redovisa bidrag samt Kammarkollegiets tillsyn. Vidare föreslår kommittén att partiernas redovisningsskyldighet ska utökas till att omfatta kostnader, tillgångar och skulder, att införa ett förbud mot utländska bidrag samt en lag om insyn i kommunikation med syfte att påverka politiska beslut. Vi menar att dessa ändringar kommer att lösa en stor del av de problem som uppstår med dagens lagstiftning då de ökar transparensen och skyddar den direkta förbindelsen mellan svenska medborgare och partier genom valen.

För delar av kommitténs förslag föreslår vi dock förtydliganden, tillägg och skärpningar. Dessa

gäller huvudsakligen risken att politiska aktörer kan komma att utveckla åtgärder för att kringgå en ökad insyn och att de föreslagna sanktionerna inte är tillräckligt avskräckande.

Vi utvecklar dessa punkter nedan.

Kommitténs förslag

10.4. Det ska förtydligas att vissa bidrag inte behöver redovisas

Vi tillstyrker förslaget med tillägg.

Vi instämmer med kommittén att det redan står klart, utifrån insynslagets bestämmelser, att tjänster och varor också är bidrag som ska redovisas så långt det är möjligt. Vi instämmer också med kommitténs förslag att det bör förtydligas i insynslagen att ett bidrag i form av en tjänst, som har lämnats till någon utan dess uttryckliga eller underförstådda samtycke, inte behöver redovisas. Däremot tycker vi att vad som menas med tjänster och varor bör förtydligas ytterligare i lagen samt att det ska finnas en koppling till den nya lagen om insyn i kommunikation med syfte att påverka politiska beslut.

De svenska partiernas kongresser eller stämmor brukar tillåta företagssponsring i form av monterplatser. Vi menar att det är ett sätt att bidra till partierna i form av pengar, tjänster och varor, som inte är tydligt omfattat av den befintliga lagen. Till exempel kommer det inte tydligt fram i Kammarkollegiets statistik på redovisade intäkter att kongresser och stämmor stöds med pengar, varor eller tjänster. Dessutom anser vi monterplatser som en typ av lobbying som också bör omfattas av den nya lagen om insyn i kommunikation med syfte att påverka politiska beslut.

För att undvika att aktörer kringgår regleringen bör lagen vara tydlig med att köpa monterplatser vid kongresser eller stämmor också räknas som bidrag och att detta också utgör en typ av kommunikation med syfte att påverka politiska beslut.

10.6.2 Finansiella intäkter ska redovisas särskilt

Vi tillstyrker förslaget med ett tillägg.

Vi stöder kommitténs bedömning att det är otillfredsställande att finansiella intäkter, särskilt de som redovisas under posten "övriga intäkter", i dagsläget inte redovisas på ett enhetligt sätt. Vi hävdar att detta försvårar en effektiv offentlig kontroll av partifinansieringen, eftersom variationer och brist på tydlighet i redovisningen gör det svårt för väljarna att förstå var intäkterna kommer ifrån.

Vi föreslår att kommittén utarbetar en uppsättning tydliga underkategorier inom ramen för "övriga intäkter". Det bör klargöras vilka typer av intäkter som ska redovisas och vad som inte ska klassificeras som intäkter. Dessa kategorier bör tillämpas av partierna, deras sidoorganisationer samt ideella föreningar knutna till partierna. Syftet är att stärka insynen och underlätta för allmänheten att följa pengaflöden inom det politiska systemet.

10.8.3 Kammarkollegiet bör fortsatt vara tillsynsmyndighet för insynslagen

Vi tillstyrker förslaget med ett tillägg.

Vi delar kommitténs uppfattning att Kammarkollegiet bör kvarstå som tillsynsmyndighet för insynslagen och att myndighetens oberoende bör stärkas. Vi instämmer även i att ansvaret för att övervaka partifinansieringen inte enbart kan vila på väljarna.

Samtidigt anser vi att de föreslagna nya formuleringarna är otillräckliga när det gäller vilka befogenheter Kammarkollegiet ska ha och hur ofta granskningar ska genomföras. Att myndigheten enbart förväntas genomföra "riktade granskningsinsatser" vid upprepade felaktigheter (s. 431) bedömer vi som otillräckligt. En tillsynsmyndighet som ska övervaka finansieringen av en av demokratins viktigaste aktörer bör ta en mer aktiv roll.

Vi förespråkar i stället att Kammarkollegiet ges ett tydligt uppdrag att rutinmässigt granska samtliga finansiella redovisningar. Detta skulle möjliggöra ett tidigt upptäckt av brister och förbättra regelefterlevnaden. I flera andra europeiska länder sker denna typ av systematisk granskning, vilket Sverige bör ta efter.

11.2. Det ska införas ett förbud för partier och kandidater att ta emot utländska bidrag

Vi tillstyrker förslaget med tillägg.

Vi ger vårt stöd till att det ska införas ett förbud för partier och kandidater att ta emot utländska bidrag. Sverige är i dag en av relativt få länder i världen som saknar reglering om förbud eller begränsningar för partier att ta emot utländska pengar. Samtidigt betyder den säkerhetspolitiska utvecklingen och några fall av påverkan eller försök till påverkan på politiskt beslutsfattande från främmande makt att det är en reell fara. Vi välkomnar därför kommitténs förslag. Dock anser vi att förslaget inte går långt nog. Det behövs ett förtydligande kring hur utländska bidrag definieras.

I kommitténs förslag saknas en definition om vad som anses som utländska bidrag. Multinationella företag och organisationer bedriver kontor i många olika länder, ibland bara som en brevlåda. Detta kan leda till att ett bidrag är tillåten enligt den nya lagen trots att bidraget i själva verket kommer utifrån Sverige. Lagen behöver därför vara tydlig med hur utländska bidrag definieras.

11.5 Den som bryter mot förbudet ska betala en särskild avgift.

Vi tillstyrker förslaget med tillägg.

Vi avstyrker kommitténs förslag om att den som bryter mot förbudet ska betala en särskild avgift med ett belopp som är dubbelt så stort som bidraget. Påverkan från främmande makt hör till ett av de största tänkbara ingreppen i Sveriges demokrati och det finns redan idag några fall av påverkan eller försök till påverkan, som kommittén också pekar ut. Vi anser att de föreslagna sanktionerna inte är tillräckliga eftersom deras avskräckande effekt inte är tillräckligt stor.

Om ett parti eller en kandidat vid upprepade tillfällen mottar otillåtna utländska bidrag, kan det ekonomiska utfallet, även efter att en särskild avgift motsvarande det dubbla bidragsbeloppet erlagts, fortsatt innebära ett nettotillskott för mottagaren. Detta är inte rimligt och i andra länder tillämpas mer ingripande sanktionsåtgärder. En möjlig åtgärd i det svenska sammanhanget vore till exempel att helt eller delvis återkalla det statliga partistödet, särskilt i de fall där ett parti eller en kandidat vid upprepade tillfällen överträder förbudet mot mottagande av utländska bidrag. En sådan åtgärd kan bedömas som särskilt motiverad mot bakgrund av att syftet med partistödet är att möjliggöra långsiktigt politiskt arbete utan beroende av olika bidragsgivare. Därtill bör det beaktas att motsvarande sanktionsmöjlighet redan existerar och tillämpas enligt 31 § tredje stycket kommunallagen (2017:725).

Mot bakgrund av ovanstående avstyrks förslaget om att överträdelser av förbudet mot utländska bidrag ska sanktioneras genom en särskild avgift motsvarande det dubbla beloppet av det otillåtna bidraget. I stället föreslår vi en skärpning av sanktionsreglerna, inte bara när det gäller utländska bidrag men i hela lagen, för att säkerställa att partierna avskräcks i tillräcklig utsträckning. Det gäller särskilt i situationer där det är fråga om upprepade överträdelser och i fall där en särskild fara för den demokratiska integriteten kan konstateras, till exempel i fall av utländska bidrag.

Övrigt: Offentliggörande av privatpersoners bidrag

Vi välkomnar att kommitténs förslag innefattar förstärkt redovisning av bl.a. finansiella intäkter

från sidoorganisationer, samt rapportering av kostnader och skulder. Detta är viktiga steg mot ökad transparens.

Dock saknas förslag om förändringar i redovisningen av bidrag från privatpersoner. I dagsläget är partier skyldiga att identifiera donatorer när bidraget från en privatperson överstiger 0,5 prisbasbelopp. Den offentliga redovisningen innehåller dock endast en totalsumma för privatpersoners bidrag, utan att specificera vilka personer som har bidragit eller med vilka belopp.

Allmänheten kan endast få insyn i dessa uppgifter genom att begära ut dem, vilket förutsätter en prövning av Kammarkollegiet enligt offentlighets- och sekretesslagen. Vi menar att detta allvarligt försvårar insynen i partifinansieringen och öppnar för att exempelvis företag och intresseorganisationer bidrar via privatpersoner för att kringgå offentlig redovisning.

Vi föreslår därför att lagstiftningen förtydligas så att namn och adress på privatpersoner som bidrar till partier ska offentliggöras i redovisningen. Detta är en praxis som tillämpas i flera andra europeiska länder och som Sverige bör ta efter för att stärka transparensen och motverka otillbörlig påverkan i det demokratiska systemet.

Denna remiss har handlagts av professor Ann-Kristin Kölln och fil.doktor Jana Schwenk.

Göteborg, 2025-09-01

Ann-Kristin Kölln

Jana Schwenk